

ULOGA NASTAVNIKA ISLAMSKE VJERONAUKU U SAVREMENOJ ŠKOLI

Mirzet IBRIĆ

UDK 373.5:[371.321:28]
DOI: 10.26340/muallim.v18i71.1607

SAŽETAK: U ovom radu autor se fokusira na ulogu nastavnika islamske vjeronauke u savremenoj školi. Nakon uvoda autor predstavlja osnovne dimenzije profesionalne osposobljenosti nastavnika vjeronauke, slabosti u radu nastavnika vjeronauke, kao i teorijske uvide o kreativnoj nastavi i kreativnom nastavniku vjeronauke. S obzirom na to da se promjene u savremenoj školi odnose na sve one koji se bave odgojem i obrazovanjem, a ne samo na nastavnika vjeronauke, autor u svom radu zaključuje da se nastavnik vjeronauke može i treba posmatrati kao i nastavnik bilo kojeg drugog školskog predmeta, uz uvažavanje specifičnosti predmeta Islamska vjeronauka.

Ključne riječi: islamska vjeronauka, nastavnik, savremena škola

1. Uvod

Islamska vjeronauka kao školski predmet je sistematska, edukativna, i odgojno-obrazovna nastavna aktivnost posvećena poučavanju učenika u školi o islamu s ciljem primjene tog učenja u životu. Osnovni zadatak islamske vjeronauke je da učenicima u školi saopšti i pojasni osnovna učenja Kur'ana, Hadisa i drugih islamskih znanosti. Vjeronauka se najčešće predaje živom riječju nastavnika vjeronauke, a moguća je i primjena savremenih sredstava u nastavi. Vjeronauka kao školski predmet ima svoje jasne ciljeve i zadatke i izvodi se na po pravilima metodike i didaktike.

Uloga vjeroučitelja je veoma delikatna i odgovorna, ali časna. Podučavanje drugih osnovama islama kroz poticanje na ostvarivanje ljudske i vjerničke ličnosti, te razvijanje savjesti o odgovornom odnosu prema svijetu počiva na fundamentalnim izvorima islama, i ono kroz preporuku Muhammeda a.s.: "Podučavajte i olakšavajte!" treba biti usklađeno

s potrebama onih koje se podučava. Posebno je danas odgovorno i značajno našu djecu podučiti principima islamskog učenja, zbog višestrukih društvenih izazova s kojima se susreću u periodu njihova stasavanja.

Nastavnik vjeronauke je profesionalni odgajatelj koji ima pedagošku funkciju u nastavi. On je stručni voditelj nastavnog procesa, ostvaruje ciljeve i zadatke odgoja, pruža učenicima teorijska i praktična znanja i vještine, formirajući tako kod njih pravilan pogled na ovaj i onaj svijet, razvijajući kod njih karakter i pozitivne osobine ličnosti te društveno odgovornu i savjesnu osobu.

Savremene tendencije u odgoju i obrazovanju skoro su udvostručile broj raznovrsnih uloga nastavnika. Autori navode mnoge uloge nastavnika u savremenoj školi koje doprinose adekvatnijem razvoju ličnosti učenika.

Nastavnik uopće, pa tako i nastavnik vjeronauke sve je manje posrednik između nastavnog sadržaja i učenika a sve više organizator, planer i programer,

koordinator, voditelj, inovator, dijagnostičar i terapeut, vizionar, kreator, glumac i umjetnik, mentor i savjetodavac, evaluator svog i rada učenika i još mnogo toga a sve u isto vrijeme.

Ovaj rad ima u fokusu ulogu nastavnika vjeronauke u savremenoj školi. Zatim će biti riječi o osnovnim dimenzijama osposobljenosti nastavnika vjeronauke, slabostima u radu nastavnika vjeronauke, kao i o kreativnoj nastavi i kreativnom nastavniku vjeronauke. U daljem tekstu ovog rada nastavnik vjeronauke će se imenovati najčešće pojmom nastavnik, s obzirom na to da se promjene u savremenoj školi odnose na sve one koji se bave odgojem i obrazovanjem, a ne samo na nastavnika vjeronauke.

2. Uloga nastavnika u tradicionalnoj školi

Historijski gledano uvijek je postojala tijesna veza između karaktera društva i karaktera sistema obrazovanja u njemu. Društvo je pred

obrazovanje postavljalo i postavlja takve ciljeve i zadatke u pravcu izgradnje onih osobina ličnosti odgajnika koje će omogućiti stabilan razvoj i jačanje društva. U skladu sa zahtjevima globalnog društva, škola treba poticati razvijanje savjesti budućih građana za odgovoran odnos prema sebi, drugima i prema društvu, te poticati razvoj razumijevanja svijeta kao mjesta u kojem trebaju ostvariti svoje ideje i ciljeve koji su u skladu s Božijom riječju i zdravim razumom. Ostvarenje ovih ciljeva u uskoj je vezi s promjenom pozicije i uloge nastavnika kao glavnog organizatora i realizatora nastavnog procesa.

U pedagoško – didaktičkim radovima filozofa raznih epoha i sredina nalaze se značajne misli i ocjene o složenosti, društvenoj vrijednosti i ljudskom smislu odgojnog rada nastavnika. Neke univerzalne misli su ostale aktuelne i danas.

Platon, grčki pedagog i filozof, je isticao

“Ako je obučar rđav i takvim učini svoga učenika; ako se on izdaje za obučara nemajući čak ni pojma o tom zanatu, država neće suviše izgubiti. Atinjani će biti nešto gore obučeni – to je sve što će iz toga proisteci. Ali ako odgajatelj omladine budu tu samo po imenu, ako oni budu rđavo ispunjavali svoje obaveze, onda će i posljedice biti drugačije: rđav posao koji izlazi iz njihovih ruku stvorit će čitava neznačajka i poročna pokoljenja koja će upropastiti svu budućnost otadžbine.”¹

Jan Amos Komenski, kako navodi Nikola Filipović u svojoj Didaktici, od nastavnika zahtijeva samosvijest i odgovornost za nastavni proces i njegove ishode. Ono što nastavnik traži od svojih učenika mora i sam posjedovati i svojim primjerom djelovati na ukupan razvoj učenika. Marljivost u radu, poštenje, ljubav prema djeci i pozivu odgajatelja, smisao za razvijanje radoznalosti kod učenika su ključni kvaliteti za uspješno obavljanje nastavničke dužnosti. Iz

navedenih primjera, a ima ih veoma mnogo, evidentno je da su znameniti pedagozi istinski duboko osjećali i isticali značaj poziva nastavnika, njegove obaveze i probleme. To je dokaz da se poziv nastavnika cijenio u razna vremena i u različitim sredinama, a da je njegova uloga porasla u novim uslovima života i rada.

Funkcija nastavnika se mijenjala i prilagođavala potrebama savremenog vremena. Funkciju nastavnika možemo posmatrati iz dva različita aspekta, sa aspekta tradicionalne, klasične škole i sadašnje škole odnosno škole budućnosti kako je mnogi autori nazivaju.

U tradicionalnoj školi nastavnik je bio posrednik između nastavnih sadržaja i učenika. Nastavnik je bio isključivo zadužen za organizaciju odgojno – obrazovnog rada dok je odnos na relaciji nastavnik učenik bio zasnovan na hijerarhijskim načelima. Učenik je bio u podređenom položaju.

3. Uloga nastavnika vjeronauke u modernoj nastavi

Transformacija škole u pravcu sve većeg otvaranja prema društvu i njena modernizacija, uvođenjem savremene tehnologije u nastavni proces istovremeno zahtijeva i transformaciju funkcije nastavnika. Inovirana škola u kojoj se odgojno – obrazovni rad odvija putem timske nastave, elektronskih učionica, programiranih materijala, interaktivne komunikacije i slično, čine ulogu nastavnika složenijom. Nastavnikova funkcija je svakog dana sve složenija i odgovornija pogotovo u odgojnom pogledu. Nastavnik u školi budućnosti neće, dakle, biti “neutralni predsjedavajući kako to neki misle. Nastavnik će biti, prije svega, vaspitač, inspirator učenja i dijagnostičar.”²

Moderna škola traži i modernog nastavnika. Pred savremenim nastavnikom stoji široko polje zadataka koje treba realizirati. Marko Stevanović u

svojoj Didaktici navodi sljedeće zadatke: “novi nastavni sadržaji; novi oblici, metode i tehnike nastavnog rada; nova funkcija učenika i nastavnika; korištenje raznovrsnih izvora znanja; osposobljavanje učenika za permanentno obrazovanje. U modernoj školi, pored toga što je odgajatelj, nastavnik je i

“prenosilac znanja, verifikator znanja, saradnik i voditelj u nastavnom procesu, organizator i kreator tog procesa, planer i programer kognitivnih, afektivnih i psihomotornih aktivnosti učenika, istraživač i inovator u pronalaganju novih i efikasnijih puteva sticanja znanja, vještina i navika, a sve više i dijagnostičar eventualnog neuspjeha i prognozer u ostvarivanju zamišljenih ciljeva.”³

Znači, nastavnici su ti koji mogu kod učenika pobuditi radoznalost, poticati intelektualnost i stvarati uslove za uspjeh u formalnom i trajnom obrazovanju koje će biti prilagođeno stvarnim potrebama ljudske prirode. Umjesto nametanja nastavne građe u vidu gotovih zaključaka, nastavnik je dužan osposobiti učenike da istražuju, da uče, da pronalaze informacije i da se koriste njima, te tako produbljuju stečena znanja.

To znači da tradicionalna nastava mora ustupiti mjesto interaktivnoj nastavi i interaktivnom odnosu u odgojnim aktivnostima. Tako se mijenja položaj učenika od koga se traži aktivno i odgovorno učenje u odgojno-obrazovnom radu. Zadatak savremenih nastavnika bit će da realizaciju nastavnog plana i programa osiguraju uz korištenje inovativnih tehnika koje će omogućiti da svako dijete može učestvovati u nastavnom procesu i razumjeti ga. Obaveze nastavnika su daleko šire od uloge da

“samo rukovodi procesom usvajanja teorijskih i praktičnih znanja i umijeća. On mora biti u stalnom kontaktu s učenicima, organizovati njihovu aktivnost, doprinostiti formiranju njihovih navika, stavova, interesa. Dakle, interaktivna komunikacija mora biti permanentno prisutna.”⁴

¹ Čatić, R. i Ramić, O. (1998). *Osnovnoškolska pedagogija*, Zenica: Pedagoška akademija, str. 208.

² Mitrović, D. (1976). *Moderni tokovi*

komparativne pedagogije, Sarajevo: Svjetlost, str. 269.

³ Tomić, R. i Osmić, I. (2005). *Didaktika*, Tuzla: Denfas, str. 129.

⁴ Hadžić-Suljkić, M. (2005). Važnost uloge nastavnika kao nositelja promjena, *Naša škola*, br. 32, str. 58.

Savremena škola ima zadatak da obrazovanje transformira u samo-obrazovanje a odgoj u samoodgoj. To je zahtjevan angažman i podrazumijeva duži proces edukacije. Samoobrazovanje učenika zahtijeva radikalne promjene u radu nastavnika. Učenici se moraju osposobiti kako se uči, kako se samostalno mogu koristiti različitim izvorima znanja, kako se razvija i njeguje stvaralačko mišljenje i izgrađuju kreativni stavovi.

Nastavnici vjeronauke bi trebali biti u procesu cjeloživotnog učenja, te permanentno raditi na svom stručnom usavršavanju i obrazovanju. Nastavnik je stručni, pedagoški i organizacioni rukovoditelj koji ima koordinatorsku, plansku i pedagošku funkciju. On s učenicima modelira nastavni proces i njegove pojedine faze. U modernoj školi nastavnik je kreativan, fleksibilan i stvaralački usmjeren. U svom svakodnevnom radu nastavnik rješava nekoliko značajnih pitanja kao što su⁵: problem prilagođavanja učenika; racionalna organizacija stjecanja znanja, vještina i navika; motivacija učenika za cjelodnevnu odgojno – obrazovnu aktivnost (učenje u školi, samostalni rad, stavovi učenja kod kuće, organizacija slobodnog vremena); pomoć učenicima u regulisanju rada, odmora, igre i korisne zabave; metode upoznavanja i vođenja ličnosti biološka, medicinska, psihološka i pedagoška pitanja rasta i razvoja mlade ličnosti.

Promijenjena uloga nastavnika i njegova pripremljenost spadaju u red veoma značajnih pitanja vezanih za modernizaciju. Nastavnik vjeronauke mora biti organizator, stvaratelj, voditelj i sagovornik, a sve manje jedan od najvažnijih i neprikosnovanih izvora informacija i uticaja. Poznavatelj uže struke nije dovoljan uslov za dobar pedagoški rad. Nastavnik ima nezamjenjivu ulogu u modernizaciji odgojno – obrazovnog rada u školi. On je glavni nositelj primjene inovacija u nastavnoj oblasti koju izlaže i u odjeljenju, s učenicima s kojima radi.

Da bi nastavnik praktičar bio u situaciji da prati i primjenjuje inovacije, potrebno je⁶: da razumije predloženu promjenu; da prihvata tu promjenu kao vlastitu želju; da bude za nju bar minimalno pripremljen ili da mu se omogući dobivanje pomoći u njejoj realizaciji; da bude jasna vlastita uloga u procesu inovacija; da može u relativno kratkom vremenu sagledati efekte promjena; da u jednu inovaciju može uvoditi samostalno i nove elemente, u skladu s globalnom strategijom; da bude redovno informisan o namjerama i tokovima promjena.

3.1. Osnovne dimenzije profesionalne osposobljenosti nastavnika vjeronauke

Složenost nastave, njena dinamička priroda i mjesto koje škola ima u savremenom društvu, postavlja pred nastavnike brojne društvene i pedagoške zadatke, koje oni treba da ostvaruju, pa je stoga njihova funkcija veoma teška i odgovorna. Osjetljivost se ogleda u tome što greške učinjene u ovoj oblasti dovode do dalekosežnih i neželjenih društvenih posljedica. Uloga nastavnika vjeronauke i njegov rad, koji mora biti dobro pripremljen i planiran a zatim i dobro realiziran, su odgovorniji od drugih društvenih aktivnosti. Nastavnik vjeronauke mora voditi računa o raznovrsnosti i bogatstvu sadržaja koje prezentuje učenicima. Adekvatno izabrane nastavne metode, sredstva i oblici nastavnog rada kao i adekvatna zastupljenost didaktičkih principa doprinosi postizanju boljih rezultata u odgojno – obrazovnom radu.

Dakle, da bi uspješno obavljao svoju ulogu svaki nastavnik vjeronauke mora da ispunjava određene preduslove profesionalne osposobljenosti.

Većina autora smatra da pripremanje nastavnika za uspješnu funkciju organizatora i usmjerivača odgojno-obrazovnog razvoja učenika obuhvata sljedeće aspekte: opću kulturu (to je osnovno polazište za uspješan i profesionalan rad nastavnika. Tu spadaju bitna znanja iz oblasti nauke bez

kojih se ne može obavljati poziv odgajatelja. Široko poznavanje oblasti umjetnosti, sposobnost da se kreacije shvate i pravilno tumače, da se trajno ispoljava interesovanje za kulturno-umjetničke vrijednosti); Dobro osposobljenom nastavniku potrebno je poznavanje tehnike i proizvodnje, idejnih tokova u savremenom svijetu, teorijska i praktična saznanja. S tim u vezi, nastavnik kao razrednik vodi brigu i o sljedećem: brine se o savladavanju programskih obaveza, uvažavanju naučnih rezultata i normativnih obaveza u izvođenju nastave svih nastavnih predmeta, prati i pruža pomoć svim učenicima u postizanju optimalnih rezultata; organizuje rad odjelenskog vijeća, saraduje s nastavnicima koji predaju u njegovom odjeljenju; vodi evidenciju o uspjehu i vladanju učenika i podstiče ih na rad i aktivnost, pomaže odjelenskoj zajednici u njenom radu i pruža pomoć u izgradnji odjelenskog kolektiva, ostvaruje saradnju s roditeljima putem roditeljskih sastanaka i drugih vidova neposrednih kontakata; upozna je učenike svog odjeljenja s normativnim aktima škole posebno s dijelovima koji se odnose na učenike; vodi evidenciju o pohađanju nastave od strane učenika ali i nastavnika; predlaže odjelenskom, nastavničkom vijeću, organima upravljanja pohvale i disciplinske mjere za učenike; stara se o izvođenju ekskurzija u cilju potpunije realizacije programskih sadržaja, priprema i vodi izlete; vodi brigu o ocjenjivanju učenika, vodi pedagošku dokumentaciju svog razreda i brine o pravilnom i blagovremenom ispisivanju učeničkih knjižica, uvjerenja i svjedočanstava, duboko poznavanje stručnog predmeta (Nastavnik mora dobro poznavati zakonitosti i fakte stručnog predmeta kojeg će predavati i to znatno šire i dublje od onoga što učenici određene škole treba da znaju); znanja iz pedagogije, didaktike, metodike, filozofije, sociologije, (Pedagoško – andragoška osposobljenost nastavnika omogućuje mu da potpunije sagleda ciljeve i zadatke odgoja naše škole, da upozna željene

⁵ Filipović, S. N. (1998). *Didaktika 1*, Sarajevo: Svjetlost, str. 92.

⁶ Stevanović, M. (1998). *Didaktika*, Tuzla: R&S, str. 324.

komponente ličnosti koju će i on izgrađivati, da poznaje principe, oblike, metode rada primjenu i korištenje nastavnih sredstava u odgojnom radu učenika i roditelja. Filozofsko – sociološka obrazovanost i odgoj nastavnika omogućuje im da izgrade pravilan pogled na svijet, da usvoje etička i estetska znanja, da razviju humanost i patriotizam) da poznaje psihofizičke karakteristike djece pojedinih doba što znači da poznavanje najbitnijih činjenica iz opće, dječije, pedagoške i razvojne psihologije osigurava budućem nastavniku da u svom praktičnom radu može da prilagodi nastavnu građu, organizaciju nastave i svoj stav prema psihološkim karakteristikama učenika s kojima radi, da voli djecu i ima izgrađen empatičan stav; da ima razvijene interpersonalne odnose; da je sposoban za stvaranje povoljne pedagoške klime u učeničkom, nastavničkom i roditeljskom kolektivu; da je raznovrstan u odgojno obrazovnom radu; da oduševljava svojim radom.

Nastavnički poziv više nego mnoge druge profesije traži određene kvalitete bez kojih se ne može uspješno ostvariti dužnost odgajatelja mladih. Većina autora smatra da nastavnik treba posjedovati sljedeće kvalitete da bi mogao uspješno obavljati svoju pedagošku funkciju: da je stručno osposobljen za podučavanje učenika, da je psihološki snažna ličnost u kojoj će učenici naći podršku, oslonac i uzor u ponašanju, da je socijalno zrela ličnost odnosno da pomaže učenicima svojim savjetima, da pokaže svoju objektivnost kada daje pohvale, nagrade ili izriče kazne, da je emocionalno zrela ličnost što znači da pažljivo sasluša učenika, prihvata njegove prijedloge i razumije emocije, zapaža učenikove reakcije, te da uspostavlja prislan kontakt s učenicima na bazi međusobnog povjerenja i poštovanja, da je otvoren prema novim spoznajama i iskustvima drugih nastavnika koji se bave problemima učenika i nastave, da je komunikativan, pravičan i taktičan u odnosu prema učenicima, roditeljima i ljudima uopće. Tako se omogućava afirmacija

nastavnika kao čovjeka i odgajatelja. Ovi kvaliteti nastavnika poboljšavaju saradnju, stvaraju optimalne uslove za razvoj pojedinca i kolektiva, a život odgajatelja ugodnijim, produktivnijim i sretnijim.

Mnogi istraživači su se bavili i pitanjem koje osobine svojih nastavnika učenici najviše cijene. Džerslajd među najvažnije ubraja⁷: ljudske kvalitete: ljubaznost, veselost, prirodnost, društvenost, dobro raspoloženje; kvalitete koje se odnose na stav prema disciplini: da je pravedan, postojan, nepristrasan; fizički kvalitete: fizička privlačnost, prijatan glas, urednost, dobro zdravlje, nastavnički kvalitete: dobro poznavanje struke, pomaganje učenicima, postupanje u interesu učenika, da zna zainteresovati učenike, da predaje jasno, pregledno i da naglašava ono što je bitno.

Dobar nastavnik vjeronauke se ne odupire uticaju učenika jer će svoju izuzetno odgovornu ulogu uspješnije ostvariti ako s njima dobro saraduje. Sarađivati ne znači samo saslušati učenike, iako je i to važno, nego i prihvatiti njihove prijedloge ako su za prihvatanje ili objasniti zašto je to nemoguće. Nemoguće je dobro upravljati nastavnim časom ako se guši i ne prihvata uticaj učenika. Ako nastavnikov stil i ponašanje nisu, u potrebnoj mjeri, uslovljeni radom i ponašanjem (uticajem) učenika, onda tu nema interakcije, a nastavni proces mora biti interaktivan. Htio to ili ne, nastavnik neminovno prihvata izvjesne uticaje učenika. On se ne može oglušiti na to da, na primjer, većina učenika nije shvatila gradivo koje je tumačio. I nastavnik sklon autoritarnom ponašanju mora, u tom slučaju, da koriguje svoj pristup gradivu i učenicima. Problem nije u tome da li se uopće uvažava uticaj učenika, jer se to ne može izbjeći, nego koliko se uvažava. Nastavna praksa, kao i mnoga istraživanja, potvrđuju da nastavnik, koji se saradnički ponaša (demokratsko rukovođenje), ima daleko više uspjeha u odgojno-obrazovnom radu.

⁷ Holjan, S., *Naša škola*, br. 33, str. 123.

⁸ Mandić, P. i Gajanović, N. (1991).

3.2. Slabosti u radu nastavnika vjeronauke

Rezultati deskriptivnih studija o stvarnostima nastavnikova djelovanja u nastavi potiču na misao da se u "nastavnoj svakodnevnicu osobito intenzivno ne koriste teorije, modeli i preporuke za djelovanje iz didaktike i metodike ni rezultati empirijsko-eksperimentalnih istraživanja usmjerenih na povećanje djelotvornosti nastavnikova rada."⁸

S tim u vezi autori su evidentirali karakteristične didaktičko-metodičke slabosti u radu savremenog nastavnika. Prije svega misli se na predavačko-prikazivačku nastavu koja se ukorijenila a koja svoj smisao vidi u što opširnijem prezentiranju knjiškog i enciklopedijskog znanja. Izlaganja su obično zasnovana na monološkoj metodi pa su učenici nedovoljno aktivni. Nisu motivisani za veće napore i koncentrisanu pažnju, a subjektivni osjećaj zamora je svakodnevno prisutan. Informativnost predavanja ne ostavlja prostora za kreativni rad. Jednosmjerna komunikacija ne omogućava brzo i tačno dobijanje povratne informacije. Ovakav vid nastave ne nudi ideje, kritičnost, kreativnost i fleksibilnost.

Sadašnje i buduće vrijeme od učenika zahtijeva razvoj interdisciplinarnog načina mišljenja. Od učenika se dakle zahtijeva širina pogleda, povezanost informacija na osnovu uzročno-posljedičnih veza i odnosa. A da bi to mogao postići treba ga za to pripremiti. Nastava treba da budi ljepotu, radost, zadovoljstvo, a ne da bude teret gušeći učenička prirodna raspoloženja. Učenici se trebaju radovati školi, prijateljima, nastavnicima. U praksi je često suprotna pojava. Posljedice toga su izostanci, bježanje iz škole, sukob s nastavnicima i slično. U uslovima gdje nema dovoljno saradničkih odnosa, gdje je nastavni plan zasnovan na hijerarhiji, čvrstoj i nepopustljivoj disciplini, ne možemo govoriti o međusobnom povjerenju između nastavnika i učenika, o

Psihologija u službi učenja i nastave. Lukavac: Grafokomerc Tunjić, str. 110.

ravnopravnim odnosima u procesu sticanja i davanja znanja. Nastavnik se tu pojavljuje kao predavač, nije u funkciji koordinatora, mentora, nego onog koji traži безусловnu pokornost. Jednosmjerna monološka komunikacija ne dozvoljava da učenici postavljaju pitanja, da razmišljaju, raspravljaju, da iznose alternativna rješenja i slično.

Pored tih javljaju se i brojne druge slabosti u radu nastavnika vjeronauke kao što su: držanje nastave radi realizacije programskih sadržaja, ocjenjivanje radi provjere znanja, rutinski odnos prema učeničkim potencijalima, glorifikacija pojedinih nastavnih metoda, formalistička i verbalistička znanja, zapostavljenost istraživanja i jednoličan rad nastavnika i učenika, neracionalno pripremanje za nastavu (samo se priprema nastavnik, ne i učenici što je ostatak tradicionalne nastave), nedostatak slobodnog komuniciranja među učenicima, rad u školi svodi se na učenje i to učenje za ocjenu, čime je zapostavljena emocionalna, motivacijska i voljna komponenta ličnosti učenika, nedovoljna individualizacija nastavnog plana i programa, slabo interesovanje nastavnika za stručno usavršavanje.

Pred savremenim nastavnicima, gdje svakako spadaju i nastavnici vjeronauke, stoji velika obaveza u pogledu osavremenjavanja vlastitog stvaralačkog rada. Nastavna teorija dala je značajne rezultate pa je na nastavnicima vjeronauke da savremena pedagoška dostignuća stvaralački uključuju u svoju svakodnevnu praksu u radu s učenicima.

3.3. *Kreativna nastava i kreativni nastavnik vjeronauke*

Posao nastavnika je zahtjevan, njegov rad mora biti dobro pripremljen i planiran a zatim i dobro realiziran. Nastavnik vjeronauke mora voditi računa o raznovrsnosti i bogatstvu sadržaja koje prezentira učenicima kao i o različitosti u obraćanju onako kako to odgovara starosnoj dobi, obrazovanju te ličnoj naravi svakog pojedinačnog učenika. Adekvatno izabrane nastavne metode, sredstva,

oblici nastavnog rada, kao i adekvatna zastupljenost didaktičkih principa, u velikoj mjeri doprinosi postizanju boljih rezultata u obrazovnom i odgojnom pogledu.

Kreativnost je primarno svojstvo jedne moderne škole. Kreativni nastavnik je najbitnija pretpostavka za ostvarivanje zadataka odgoja i obrazovanja i novog položaja učenika u nastavi. On ima odgovoran zadatak da učenike pripremi za život i rad u XXI. stoljeću. Učenicima treba omogućiti samostalnost odnosno da poprime ulogu istinskog subjekta u nastavi. To povećava aktivnost učenika koji u takvom radu osjećaju veliko zadovoljstvo. Istovremeno se nastavnicima stvara mogućnost da racionalno koriste svoje stručne sposobnosti. Na ovaj način se stvara mogućnost za kreativni rad nastavnika i učenika.

Kreativna nastava je različita od nastave koja učenika stavlja u pasivan položaj, u kojoj je učenik objekt, primatelj, recipijent onog što mu nastavnik prezentira. Od nastave koja ne polazi od učenika, od njegovih različitih potreba, u kojoj je nastavnik u ulozi predavača.

Kreativnost je u savremenim uslovima nova dimenzija edukacije. Zato je u školskim uslovima neophodno njegovati jedinstvo kreativnosti nastavnika i učenika. Ona podrazumijeva da se autoritet zamijeni slobodom, znanje se stiče bez prinude, podstiče se radoznalost i istraživačka intencija. Učenici vlastitim naporima stiču jedno znanje da bi pomoću njega došli do novog znanja.

Dakle, u kreativnoj nastavi sve je drugačije:

- Nastavnik u saradnji s učenicima, na temelju Nastavnog plana i programa idejno oblikuje kurikulum, korelira ga s predznanjem, interesima i obrazovnim potrebama učenika te njegovim sposobnostima. Nastava je individualizirana jer kreće od učenika, prema učeniku. Naučni predložak u propisanom programu postavlja se kao izazov s kojim upoznajemo učenike, a akcenat je

na učenikovom vlastitom putu, ekspresiji i postignuću;

- Ideja o oblikovanju nastavnog časa umijeće je svakog nastavnika ponaosob. Uvažavajući didaktička načela, umijeće nastavnika očituje se u izboru metode, oblika, nastavnih sredstava, materijala, izvora za učenje koji će na najintragantniji način potaknuti učenika za dalje učenje o predmetu našeg interesa na tom času. Nastavnik je inicijator, moderator procesa. On nije voditelj, ni rukovoditelj, već partner i saradnik u procesu koji zajedno osmišljava i prolazi s učenicima. Plakati i zidne slike trebaju diskretno ukazivati i potkrepljivati utvrđivanje sadržaja, a ne odvlačiti pozornost. Osim toga oni nemaju osobitu vrijednost za učenike koji lakše uče auditivnim podražajima. Nastavni listići trebaju biti zanimljivi, dosjetljivi, provokativni, zagonetni i duhoviti. Oni nisu recepti, a kao naputke nastavnik ih koristi u radu sa skupinama kad učenicima želi predložiti korake kojim mogu stići do uvida odnosno rješenja. Za individualan rad nastavnik promišljeno koncipira nastavni listić ne potcjenjujući ni sebe ni učenike. Trudi se da nastavni listić bude uredan, čitak i dopadljiv. Korištenje muzike na času treba biti svrhovito. Istraživanja pokazuju da promišljena upotreba muzike pri radu u grupama pospješuje usredotočenost na sadržaj, a u individualnom radu na tekstu ili rješavanju problema pospješuje zapamćivanje. Dakle i u jednom i u drugom slučaju utiče na trajnost i primjenu znanja.
- Prezentacija sadržaja pred učenicima u učionici može se izvoditi na različite načine. Važno je da nisu u prvom planu nastavnik i tehnika. U prvom planu su učenik i njegovo zanimanje za sadržaj prezentacije.

- Vrednovanje rezultata treba biti raznovrsno kao što su i učenici različiti, kao što su i sadržaji različiti, kao što su i ciljevi različiti. Kreativni nastavnik se kloni neracionalnog ispitivanja onog što je izdiktirao ili recitovanja onog što piše u udžbeniku. Usmeno ispitivanje treba biti zanimljivo. Kada učenik zna da je njegova uloga ključna u vrednovanju vlastitog postignuća i da je njegovo vlastito samovrednovanje za nastavnika značajnije nego ocjena koju mu upisuje u dnevnik, tada će učenik biti visoko motivisan za dalje napredovanje i razvoj svojih postignuća. Ako učenik zna da njegova uloga, njegov

način, njegov put i njegovo postignuće diriguje neko tijelo izvan njega samog tada se ne može govoriti o kreativnosti i kreativnom pristupu u nastavi. Tako se ne odgaja, niti obrazuje učenik odgovoran za svoja postignuća, kritičan učenik koji zna cijeniti uspjeh drugog i koji u vlastitom neuspjehu ne vidi dramu već izazov.

4. Umjesto zaključka

Na osnovu uvida u relevantne teorijske izvore, može se izvesti generalni zaključak kako se nastavnik vjeronauke može i treba posmatrati kao i nastavnik bilo kojeg drugog školskog predmeta, uz uvažavanje

specifičnosti predmeta Islamska vjeronauka. Specifičnosti se odnose samo na specifičnost nastavnih sadržaja u nastavi Islamske vjeronauke. Nastavnik vjeronauke se nalazi pred istim izazovima kao i nastavnici ostalih školskih predmeta. Također, pred njega se postavljaju isti zadaci kao i za druge nastavnike. Izuzetak je jedino to što nastavnik vjeronauke pored odgojno-obrazovne ima i misijsku ulogu. U pogledu temeljnih nastavnih kompetencija, vještina i umijeća nastavnik vjeronauke se ne razlikuje od ostalih školskih nastavnika. Imajući sve na umu, kao i u slučaju drugih školskih nastavnika, pred nastavnika vjeronauke se stavlja obaveza permanentnog usavršavanja i cjeloživotnog učenja.:

Bilješke i napomene

Ćatić, R. i Ramić, O. (1998). *Osnovnoškolska pedagogija*, Zenica: Pedagoška akademija.
 Filipović, S. N. (1998). *Didaktika 1*, Sarajevo: Svjetlost.
 Hadžić-Suljkić, M. (2005). Važnost uloge nastavnika kao nositelja promjena, *Naša škola*, br. 32. (13–25).
 Kadrić, J. (2007). Aktuelna pitanja stručnog usavršavanja nastavnika, *Naša škola*, broj 39.

Kyriacou, C. (1995). *Temeljna nastavna umijeća*, Zagreb: Educa.
 Mandić, P. i Gajanović, N. (1991). *Psihologija u službi učenja i nastave*. Luvakavac: Grafokomerc Tunjić
 Mitrović, D. (1976). Moderni tokovi komparativne pedagogije, Sarajevo: Svjetlost.
 Osmić I. (2001). *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu – sukob ili saradnja*, Tuzla: Grin.

Stevanović, M. (1998). *Didaktika*, Tuzla: R&S.
 Suzić, N. (2006). Kako podstaći učenje učenja u našim školama. u: *Interaktivno učenje IV-učenje učenja*, Banja Luka: TT-Centar.
 Šotra, J. (2005). Problem inicijalne stručnosti nastavnika, *Naša škola*, broj 32.
 Tomić, R. i Osmić, I. (2005). *Didaktika*, Tuzla: Denfas.

الموجز

دور مدرس التربية الإسلامية في المدرسة المعاصرة

ميرزت إبريتش

يركز الكاتب في هذا المقال على دور مدرس مادة التربية الإسلامية في المدرسة المعاصرة. وبعد التمهيد يعرض الكاتب الأبعاد الأساسية للتأهيل المهني عند مدرس التربية الدينية، وجوانب الضعف في عمل مدرس التربية الدينية، إضافة إلى المعرفة النظرية بالدروس الابتكارية ومدرس التربية الدينية المبتكر. وبما أن التغيرات في المدرسة المعاصرة تتعلق بكل العاملين في التربية والتعليم، وليس فقط بمدرس التربية الدينية، فإن الكاتب يحتم مقاله مستنتجا بأنه يمكن بل ويجب النظر لمدرس التربية الدينية بنفس النظرة لمدرسي المواد أخرى، مع احترام خصوصية مادة التربية الإسلامية.

الكلمات الرئيسية: التربية الإسلامية، المدرس، المدرسة المعاصرة.

Summary

THE ROLE OF A TEACHER OF THE ISLAMIC RELIGIOUS STUDIES IN CONTEMPORARY SCHOOL

By Mirzet Ibrić

In this article the author focuses upon the role of a teacher of the Islamic religious studies class in contemporary school. After the introductory part the author presents basic dimension of professional skills required for a teacher of Islamic religious studies as well as the weaknesses in the performance of teachers of religious studies. He also gives an insight into a model of creative class. Considering the fact that changes taking place in the contemporary school systems are affecting everybody dealing with upbringing and education, not only religious studies teachers, the author concludes that a teacher of religious studies should be regarded as any other teacher of any other subject in school, but the specific nature of the subject of the Islamic religious studies needs to be kept in mind.

Key words: Islamic religious studies, teacher, contemporary school